

DAMIAN SOCHACKI OCD

(Uniwersytet Jagielloński)

WPROWADZENIE DO PRZEKŁADU *LISTU BRYZEJDY DO ACHILLESA OWIDIUSZA*

Publius Ovidius Naso (43 r. p.n.e.–18 r. n.e.), najwybitniejszy z poetów neoterycznych, nie wcześniej niż w 18 roku przed Chrystusem wydał drugi zbiór elegii miłosnych, które za Priscjanem nazywamy dzisiaj *Listami Heroin* (*Heroinum Epistulae*) lub w skrócie *Heroidami* (*Heroides*). Utwór składa się z dwudziestu jeden fikcyjnych listów, których adresatami oprócz Safony są postaci mitologiczne. Piętnaście pierwszych listów posiada podobny schemat skargi, którą przed ukochanym mężczyzną wylewa porzucona kobieta. Powtarzają się motywy przeznaczenia, wspomnienia szczęśliwej przeszłości i porównania ze smutną terażniejszością. Trudno jednoznacznie wskazać źródła inspiracji Owidiusza. Komentatorzy zwracają uwagę na podobieństwa formalne z poezją aleksandryjską. Niektórzy widzą związek *Listów* z zachowanymi szkolnymi ćwiczeniami typu *suasoriae* (mowy doradcze) lub *ethopooiae* (fikcyjne rozwinięcia na przykład tego, co powiedziałaby Andromacha, usłyszawszy o śmierci Hektora). Ponieważ

Heroidy mają formę listów, nie bez znaczenia pozostaje wpływ twórczości Menippa i Lukiana.

List Bryzejdy do Achillesa jest trzeci w kolejności. Owidiusz oparł się w nim przede wszystkim na materiale homeryckim. Z treści *Iliady* dowiadujemy się o losach pewnej Bryzejdy (Βρισηΐς), która nosi takie imię jako *patronimicum* od imienia swojego ojca, wielkiego kapłana Apollona, Bryzesa. W scholiach do Homera odnajdujemy informację, że bohaterka Owidiusza naprawdę nazywała się Hyppodameia (Ἴπποδάμεια), co było antonomazją, czyli uwypukleniem jej niecodziennego daru łagodnego poskramiania koni¹.

Bryzejda była żoną Mynesa. Późniejsza tradycja mówi, że była wysoka, ciemnowłosa, o pełnych blasku oczach i jasnej cerze. Kiedy Achilles podbił Lyrnessos i zabił jej braci oraz męża, ją samą uczynił łupem wojennym. Po podobnym uprowadzeniu córki Chryzesa, Chryzejdy, na wojska greckie spadła zaraza, którą wszyscy odczytali jako karę za znieważenie kapłana Apollona. Pod naciskiem dowódców król postanowił zwrócić Chryzejdę, lecz zażądał w zamian za to branki, która przypadła Achillesowi, Bryzejdy. Obrażony Achilles wycofał się z walki. Smutny zszedł na brzeg morza, aby poradzić się swej matki, nimfy wodnej Tetys. Ona doradziła mu czekanie, co powodowało coraz większe spustoszenie wojsk greckich. Król wysłał więc poselstwo, aby przebłagać Achillesa: dary, kobiety, a nawet swoją córkę za żonę. Zniecierpliwiony Patroklos, towarzysz walki, zabrał zbroję niezwycięzonego Achillesa i padł pod ciosami Hektora.

W tym momencie podmiot liryczny pisze swój list. Z treści wynika, że Bryzejda nie wie jeszcze o śmierci Patroklosa i o tym, co się z nią stanie. Wie tylko, że Achilles przyjął poselstwo od króla i się zastanawia.

---

¹ *Scholia in Iliadem*, 392b, 2.

Rozpacz Bryzejdy jest spowodowana obojętnością Achillesa. Zabrał ją Agamemnon, podczas gdy Achilles wyraził tylko swój sprzeciw. Szybkonogi wojownik zrujnował jej rodzinne miasto, porwał ją, a teraz chce odpłynąć. Bryzejda jest tak zdesperowana, że zgadza się nawet na pozostanie służącą, byleby nie odpływał bez niej.

Duża liczba konotacji mitologicznych, które wykorzystał Owidiusz w przekonaniu, że są oczywiste dla współczesnych mu czytelników, jest podstawową trudnością w tłumaczeniu *Listów Heroin*. W nawiasach kwadratowych zawarłem dopowiedzenia, które mają pomóc dzisiejszemu, pozbawionemu klasycznego wykształcenia, czytelnikowi zrozumieć figury i odniesienia. *List Bryzejdy* oddałem prozą niemetryczną, ponieważ w naszym studium nad relacjami damsko-męskimi liczy się sens wypowiedzi Owidiusza, a nie specyficzna forma.

